

Městská naučná stezka Týniště nad Orlicí – Město v lesích

Vítáme Vás na vycházkovém okruhu, který Vás provede zajímavostmi našeho města. Město je obklopeno spoustou krásných lesů, ale i samotné má své zajímavosti. Pojďme se, alespoň s některými, blíže seznámit.

- Vodárenská věž** - památka místního významu. Dříve vodojem a součást městského vodovodního řadu, dnes sezónní muzeum a galerie, kterou spravuje místní Spolek přátel města Týniště nad Orlicí. Zároveň slouží jako výchozí místo městské naučné stezky.
Věž byla postavena v letech 1925-1926. Její výška je 35m, objem vodojemu cca 200 m².
Na budově je betonový ochoz, z něhož je možno se rozhlédnout po nejbližším okolí. Za příznivých klimatických podmínek je vidět až na hřeben Krkonoš.
Návštěva muzea ve vodárenské věži je možná v letní sezóně zpravidla o víkendech.
Provoz zajišťují členové spolku ve svém volném čase.
- Městský park** Byl vybudován v místě velkého bahniště po zaniklém rybníku Stošek. Podnět k jeho založení dal v r.1880 tehdejší radní a ředitel První akciové škrobárny, pozdější zakladatel továrny na nábytek, Adolf Novotný. Na budování parku se sám podílel.
V roce 1930 byly na prostranství uprostřed parku postaveny pavilony, velký čelní s jevištěm a dva menší s bufety a sociálním zařízením. Neudržované a chátrající byly zbourány v roce 1972 zbourány. Velkou újmu zaznamenal park během dvou vichřic v letech 1929 a 1988.
- Geriatrické centrum** Dne 12.1.1941 byl na místě nynějšího geriatrického centra otevřen Jiruškův dům sociální péče. Ve čtyřech odděleních budovy byla soustředěna péče o matky – rodičky a jejich děti do šesti let. U vchodu byla poradna ochrany matek a dětí, v přízemí mateřská škola, v patře místnost s postýlkami pro novorozence a malá porodnice (Zde přišlo na svět více než tisíce novorozenců). Současná architektonicky zdařilá budova geriatrického centra byla postavena v letech 1994 – 1996 podle projektu Ateliéru L a P Praha – Ing. Arch. Jan Linek
- Městská vodní elektrárna** O zřízení vlastního zdroje elektrické energie rozhodlo obecní zastupitelstvo v r.1910. Za tímto účelem byl vykoupen od manželů Rabensteinových starý mlýn za 80.000 K a současně i vodní pila od Antonína Musila za 4.000 K. Elektrárna byla dokončena 1.7.1912. Mnohem později, po vybudování rozvodného systému Východočeských energetických závodů, bylo rozhodnuto zastaralý a neekonomický provoz elektrárny odstavit. Budova i zařízení chátraly a nakonec byla elektrárna v roce 1985 zbourána.
- Základní škola** Je postavena na místě bývalého Mlýnského rybníka, zrušeného v roce 1930. Do té doby sloužící obecná a měšťanská škola již kapacitně nepostačovaly. 24.6.1947 byl slavnostně položen základní kámen, umístěný do rohu budovy směrem k parku. Slavnostní otevření proběhlo 31.8.1958.
- Galerie Jaroslava Dostála** Byla slavnostně otevřena 13.11.2013. Naleznete v ní více než 200 obrazů známého místního malíře Jaroslava Dostála (* 7.6.1891- +.6.7.1960) i dalších místních malířů 20. století. Galerie je otevřena po dohodě na tel. 602 144 832.

7. Mírové náměstí

- Hotel Orlice - původně „Panský dům“. V letech 1912-13 byl dům přestavěn na dvouposchodový hotel reprezentativního secesního vzhledu, který si zevnějšek zachoval i při dalších úpravách.
- Městská radnice - v letech 2009 - 2010 proběhla rekonstrukce historické budovy na stávající stav.
- Mariánský sloup - vybudován v polovině 18. století. Památník snahy po vykořenění kacířství.
- Kostel sv. Mikuláše - první písemná zmínka z roku 1361, původně dřevěný. Několikrát vyhořel. V letech 1842-1843 provedena přestavba přibližně do současné podoby. V roce 1940 byla věž zvýšena o patro a byly na ni přeneseny hodiny umístěné dosud ve věžičce radnice. Vpravo od kostelních dveří stojí kamenný kříž s ukřižovaným Kristem, který nahradil v roce 1894 starý dřevěný misionářský kříž.
- Fara - pochází z roku 1739. Jednopatrová barokní kamenná stavba. Kostel obklopuje ze tří stran starý hřbitov, nyní obnoveno alpinium.
- Podkostelí - historicky nejstarší část města. Dnešní Hřbitovní ulici tehdy tvořilo pod zdí hřbitova několik chalup, zaplavovaných každou větší povodní.
- Jiruškův dům - má dvě pamětní desky. Jedna připomíná místní rodáky bratry Zvoničkovy, ve své době vynikající strojaře a profesory vysokých škol technických v Praze a Brně. Druhá je věnována rodáku Ing. Aloisu Čapkovi (1873-1952), vynálezci a průkopníku slaboproudé elektrotechniky, zakladateli týništského muzea a historiku Týniště. Obě desky jsou dílem akad. sochaře Jiřího Pradlera.
- Muzeum kočárek - nachází se v patře budovy naproti mateřské škole. Nabízí zajímavou kolekci historických kočárek.

8. Kulturní centrum Bylo postaveno kolem roku 1880. Je sídlem ochotnického souboru Jirásek. Pravidelně je zde organizován Týništský divadelní podzim, Swingový festival Jardy Marčíka a literární soutěž amatérů z celé republiky „Týništský literární Parnas“. Do současné podoby bylo přestavěno v letech 2013 – 2014. Naproti stojí budova ZUŠ.

9. Původní historický železniční viadukt na trati Týniště nad Orlicí – Choceň, postavený v roce 1874..

10. Leopoldova kaplička Kapličku nechal postavit častolovický hrabě Leopold na paměť neštěstí, které v roce 1902 postihlo jeho rodinu. Hrabě se na tomto místě setkal s poslem, který mu oznámil onu tragickou událost. Toho dne si vyjely hraběcí děti koňmo z Častolovic k Synkovu. Krotký poník, na němž seděla malá čtyřapůlletá Henrietta, se polekal stroje, který na poli poháněl mlátičku, splasil se a uklouzl tak nešťastně, že upadl na malou jezdkyňu a způsobil jí tak zranění, kterému podlehla. Na místě skutečného neštěstí u Synkova stojí od té doby rovněž kaplička, která je nápadně podobná té naší.

11. Voklik a Stávek Rybník Voklik byl součástí velké rybníční soustavy zbudované na počátku 14. století. Definitivně byl vypuštěn po r.1825 a celý jeho prostor zalesněn. Jako upomínka na jeho existenci zbyla hráz s mohutnými staletými duby, dnes známá jako „Stávek“.

12. Náhon Alba Je to umělý, necelých 18km dlouhý vodní kanál, vybudovaný v 16. století jako vodní napájecí zdroj rybníční soustavy, mlýnů, pil a valch. Kanál vede z Častolovic a v Třebechovicích pod Orebem vtéká do Dědiny. Dnes je to opomíjená, významná stavební památka.

13. Kolomazná pec Místo dnes již zaniklé technické památky. Kolomazná pec – důmyslné zařízení na výrobu všestranně užitečných produktů (kolomaz-mazivo pro potahové vozy, terpentýnový olej, ševcovská smůla, dehet a dřevěné uhlí). Principem výroby byla suchá destilace dřeva. Postupně vzrůstající teplota působila na dřevo a pryskyřici za malého přístupu vzduchu.

14. Horní mlýn (Kot'anův) Byl založen kolem roku 1600 na náhonu Alba. U mlýna bývala pila na vodní pohon a malá elektrárnička. Dnešní podoba budovy je z doby poslední přestavby v 30- tých letech.

15. Dub spravedlnosti. Významný památkově chráněný strom. Bývalo to místo popravni. Poslední poprava byla vykonána r.1723 na Magdaleně Benešové z Radostovic, která zabila své novorozené dítě. Těla popravených byla pohřbena na políčku vedle stromu, označeném dodnes pomístním názvem „na hřbitůvku“.

16. Kemp „Písák“

Rekreační zařízení s přírodním koupalištěm.

17. Městská knihovna Slouží zároveň jako příležitostná galerie, organizuje zajímavé besedy. Má veřejně přístupný internet.

18. Semenářský závod Uveden do provozu 1.1.1971. O programu výroby a provozu závodu informují info-tabule před branou firmy.

19. Železniční stanice ČD V letech 1874 a 1875 se stalo Týniště n.O. křižovatkou dvou železničních tratí náležejících dvěma společnostem a to Státním drahám a Severozápadní dráze. Jejich zestátnění v r.1909 je spojilo. Zřízení železnic mělo významný vliv pro rozvoj průmyslu ve městě.

Dalšími zajímavostmi v okolí jsou : přírodní památka Gloriet, soutok Tiché a Divoké Orlice, Albrechtická vodní elektrárna, kostelík sv. Jana Křtitele v Albrechticích n.O. a další.

Botanické informace k některým zastavením

2. Městský park

Z dendrologického hlediska zde patří mezi nejzajímavější druhy dřevin letitý exemplář jedlovce kanadského (*Tsuga canadensis*) a ořešáku černého (*Juglans nigra*) ze Severní Ameriky, či nověji vysazený pajasan žlaznatý (*Ailanthus altissima*) původem z Číny, který se v České republice stal invazním druhem a v teplých oblastech se šíří na člověkem ovlivněných stanovištích. Dospělý statný exemplář vyprodukuje za rok až 325 tisíc semen. Z novějších výsadeb byl park obohacen o dub bahenní (*Quercus palustris*), jinan dvoulaločný (*Ginkgo biloba*) či o borovici himálajskou (*Pinus wallichiana*).

V bylinném podrostu z jara dominuje vlhkomilná bíle kvetoucí sasanka hajní (*Anemone nemorosa*) a drobné, žlutě kvetoucí cibuloviny z rodu křivatec (*Gagea*).

11. Voklik a Stávek

Část Vokliku s porostem letitých dubů byla v minulosti chráněnou rezervací a má především krajinářský a rekreační význam. Brzy z jara zde můžeme pozorovat bílé koberce sasanky hajní (*Anemone nemorosa*), která zpestřuje jinak poměrně druhově chudou doubravu na kyselém substrátu.

Stávek

Na místě bývalého rybníka, který byl napájen náhonem Alba, se v současnosti vyskytuje porost mokřadní olšiny s vtroušenými jilmy, které mají asymetrické drsné listy. Jeho nápadné, dlouze stopkaté květy s fialovými prašníky rozkvétají ještě před olistěním. Křídlaté plody jsou roznášeny větrem na dlouhé vzdálenosti. Hráz bývalého rybníka je lemována krásnými letitými duby. I zde brzy na jaře dominuje na vlhčích místech sasanka hajní (*Anemone nemorosa*), která tvoří rozsáhlé, bíle kvetoucí porosty.

12. Náhon Alba

Podél náhonu Alba jsou v jeho těsném okolí vyvinuty mokřadní olšiny a jaseniny. Začátkem sezony jsou některá místa provoněna růžově kvetoucími keři lýkovce jedovatého (*Daphne mezereum*), u dřevěného mostku přes náhon roste kromě bíle kvetoucí sasanky hajní (*Anemone nemorosa*) i žlutě kvetoucí sasanka pryskyřníkovitá (*Anemone ranunculoides*), která se hojněji vyskytuje podél toku Orlice. V okolí topolů, které jsou vysázeny na březích náhonu, můžeme pozorovat nápadně růžové rostliny s jednostranně uspořádaným květenstvím. Jedná se podbílek šupinatý (*Lathraea squamaria*), který je jednou z parazitických nezelených rostlin získávajících živiny od svých hostitelů.

13. Kolomazná pec – pole U Dubu

Z botanického hlediska jsou významné i okraje polí. V minulosti, kdy docházelo k drobnému hospodaření a každý zemědělec měl své vlastní pole, byly polní plevely hojně rozšířené a rostly v souladu s pěstovanou plodinou. Po kolektivizaci zemědělství a zcelování pozemků byly tyto druhy rostlin vytlačeny z naší přírody. Nevhodným faktorem byla i změna polnohospodářských technologií, přehnojování a nadmíra herbicidů. A tak dříve hojný a obecný koukol polní (*Agrostemma githago*) je v současné době kriticky ohroženým druhem, jehož lokality v rámci České republiky zvládneme napočítat na prstech jedné ruky.

Při procházení přes polní kultury U Dubu se však navzdory všem negativním faktorům můžeme setkat s některými zajímavými druhy. Patří mezi ně například dobře známá chrpa modrá (*Centaurea cyanus*), bíle kvetoucí rmen rolní (*Anthemis arvensis*) či snadno přehlédnutelný, k zemi přitisklý nepatrnec rolní (*Aphanes arvensis*).

19. Železniční stanice ČD....

Město Týniště je důležitým železničním uzlem, kde se tratě rozbíhají do čtyř směrů. Vlákem nejezdí pouze lidé, ale i rostliny. Každý větší železniční uzel je i velmi zajímavou botanickou lokalitou. Rostliny cestují pomocí semen, která jsou lepkavá nebo na sobě mají drobné háčky, kterými se přichytí a jsou schopna urazit dlouhé vzdálenosti. Okolí železničních tratí je také udržováno bez vyšší vegetace, což podporuje drobné a konkurenčně málo zdatné druhy rostlin v jejich dalším přežívání.

V železniční stanici Týniště nad Orlicí se můžeme setkat například i s drobným a nenápadným polním plevem myším ocáskem nejmenším (*Myosurus minimus*), s velmi vzácným lomikamenem trojprstým (*Saxifraga tridactylites*), který se v posledním desetiletí šíří Českou republikou především železniční dopravou či s kozlíčkem polníčkem (*Valerianella locusta*), jehož mladé listové růžice se používají jako listová zelenina. Kromě vzácných a u nás původních druhů můžeme v okolí železniční stanice nalézt i vzácné a nepůvodní druhy české květeny. Jedná se především o vranožku podvojnou (*Lepidium didymum*) z Jižní Ameriky, vikev velkokvětou (*Vicia grandiflora*) z jihovýchodní Evropy a o starček jarní (*Senecio vernalis*) z východní Evropy.